

OŽJA TERMINOLOŠKA NORMA IN ODSTOPI OD PRAVOPISNE NORME V TERMINOLOGIJI

Mojca Žagar Karer

Uvod

Če je terminologija opredeljena kot urejen nabor jezikovnih enot (terminov), ki poimenujejo pojme posameznih strokovnih področij, njeni primarni uporabniki pa so strokovnjaki teh strok, ki so sicer rojeni govorce različnih jezikov, npr. slovenščine, bi pričakovali, da se termini na jezikovnosistemski ravni podrejajo pravilom, ki veljajo za jezik sploh. V splošnem to drži, saj bi bilo sicer sporazumevanje med strokovnjaki močno oteženo. Vendar pa predvsem na poimenovalni ravni obstajajo tudi ožje terminološke norme, ki jih je treba upoštevati znotraj posameznih strok, medtem ko raba bolj ali manj ustreznih terminov zunaj njihovih strok zadeva vse govorce jezika. Pravopisna norma v ožjem smislu (zapis, izreka) sicer velja tudi za terminologijo, zato nas bodo v drugem delu prispevka zanimali odstopi od veljavne pravopisne norme, ki so že relativno ustaljeni.

1 Kaj je ožja terminološka norma?

Preden začnemo razpravljati o ožji terminološki normi, je treba opozoriti na različne vidike razmerja med strokovnim in splošnim jezikom.

Razmerje med splošnim in strokovnim jezikom nikakor ni enoznačno, saj je na to mogoče gledati s povsem različnih zornih kotov. Bergenholtz in Tarp (1995: 16–19) sta različne poglede združila v pet vidikov – prvi vidik strokovni jezik razume kot del splošnega, saj vsi strokovni jeziki uporabljajo sistem splošnega jezika; drugi (bolj leksikalno usmerjeni) vidik zagovarja ravno nasprotno, torej, da je splošni jezik del strokovnega, saj lahko vse izraze splošnega jezika potencialno najdemo tudi v strokovnem jeziku, medtem ko se množica specializiranih izrazov, tj. terminov, uporablja samo v strokovnem jeziku; tretji vidik izhaja iz predpostavke, da se strokovni in splošni jezik uporabljata v različnih govornih položajih in da gre za dva sicer enakovredna, a različna fenomena; četrti vidik zanika obstoj splošnega jezika, saj je vsaka raba jezika specifična za posamezni govorni položaj in kot taka že strokovni jezik; peti vidik splošni in strokovni jezik razume kot dve množici s skupnim presekom, v katerem so prvine, ki se uporabljajo v obeh sistemih (strokovni jezik praviloma

uporablja le del prvin splošnega jezika, po drugi strani pa uporablja tudi termine in skladenske strukture, značilne le za strokovna besedila). Ne glede na množico vidikov in različnih interpretacij odnosa med strokovnim in splošnim jezikom menimo, da je strokovni jezik (sestavljen iz strokovnih jezikov posameznih strok) poseben podsistem s svojimi pravili, ki se ne podrejajo nujno pravilom splošnega jezika.

Enako velja tudi za terminologijo, ki je ena od glavnih značilnosti strokovnega jezika. Če torej vzporejamo terminologijo in splošno leksiko, lahko ugotovimo, da je za terminologijo značilna ožja norma, pri čemer ni nujno, da ta velja tudi za splošno leksiko. Zato uporaba splošnih jezikovnih priročnikov za terminološke namene terja posebno previdnost. Način prikaza terminov v splošnih priročnikih ni vedno ustrezen. O obravnavi terminov v *Slovenskem pravopisu* 2001 (v nadaljevanju SP 2001) kritično pišeta npr. Logar (2003: 135–138) in Gorjanc (2003: 131–134), o determinologiziranih leksemih in njihovi obravnavi v splošnih slovarjih (zlasti v SSKJ) pa Žagar Karer (2007: 599–609). V strokovni literaturi se pojavlja tudi dvom o smiselnosti vključevanja ozko specializiranih terminov v splošne priročnike. Jemec Tomazin (2012: 213) opozarja, da pravopis kot priročnik primarno ni namenjen pojasnjevanju pravilnosti specializiranega izrazja, a ga zaradi pomanjkanja ustreznih področnih terminoloških slovarjev, tradicije (v smislu vloge jezika pri oblikovanju narodne zavesti) in nepoznavanja namena pravopisa uporabljajo tudi strokovnjaki. Nepoznavanje strukture slovarskega dela SP 2001¹ lahko vodi do neustrezne interpretacije – kot primer avtorica navaja npr. splošno pomensko uvrstitev besede oz. identifikacijo v pokončnem oklepaju, ki bi jo bilo mogoče neustrezno interpretirati kot prednostni termin (Jemec Tomazin 2012: 213).

Terminološki sistem stroke je načeloma najustrezneje predstavljen v terminoloških slovarjih in drugih terminoloških virih, zlasti kadar pri izdelavi slovarja sodeluje večja skupina kompetentnih in v stroki priznanih strokovnjakov. Ena od značilnosti terminoloških slovarjev je normativnost, pri čemer gre za usmerjanje rabe terminologije v stroki z namenom lažjega in bolj učinkovitega strokovnega sporazumevanja. V terminografski praksi je pogosto izražena s puščico, oznako gl. (glej) in podobno. Primer iz *Farmaceutskega terminološkega slovarja* (FTS 2011):

prevaléncia -e ž farmakoepid., soc. farm. → razširjenost

razšírjenost -i ž farmakoepid., soc. farm. število vseh bolnikov (starih in novih) z določeno boleznijo v izbrani populaciji v času opazovanja, npr. na določen dan **S:** prevaléncia

ang.: prevalence

1 Nejasnost posameznih oznak oz. načina prikaza podatkov v SP 2001 je bila sicer že večkrat kritizirana, glej npr. Logar (2003: 136) in Gorjanc (2003: 132, 133).

Iztočnica *prevalenca* ima v SSKJ in SP 2001 pripisani dve približni sopomenki, in sicer 'prevlada, premoč'. Z besedo *prevalenca* v splošnem jeziku ni nič narobe, v farmaciji pa je (glede na odločitev avtorjev FTS) prednosten termin *razširjenost*. Ta slovar torej strokovnjakom priporoča, naj za pojem z definicijo 'število vseh bolnikov (starih in novih) z določeno boleznijo v izbrani populaciji v času opazovanja, npr. na določen dan', za katerega se v angleščini uporablja termin *prevalence*, uporabijo termin *razširjenost* in ne *prevalenca* (čeprav se v strokovnih besedilih pojavljata oba termina). Če se bo večina strokovnjakov držala tega priporočila, bo sčasoma v rabi prevladal termin *razširjenost*. Še en primer iz FTS:

presnovek -vka m farm. kem. → metabolit

metabolit -a m farm. kem. produkt metaboličnih reakcij v organizmu **S:** presnovek

ang.: metabolite

lat.: metabolitum, metaboliti n

Iztočnice *metabolit* ni niti v SSKJ niti v SP 2001, medtem ko iztočnico *presnovek* najdemo v obeh priročnikih (v SSKJ z razlago 'snov, ki nastane pri presnovi' in kvalifikatorjem biol., torej biologija).² Kljub temu je za farmacijo prednostni termin *metabolit*. Iztočnica *metabolit* je tudi npr. v *Botaničnem terminološkem slovarju* (BTS 2011), ki sploh ne vsebuje iztočnice *presnovek*, s *presnovka* usmerja na *metabolit* tudi *Slovenski medicinski slovar* (SMS 2012). Zanimivo pa *Mikrobiološki slovar* (MS 2013) daje prednost *presnovku* in ne *metabolitu*. Na tem mestu je treba opozoriti, da terminološke norme med različnimi (pogosto sorodnimi) vedami velikokrat niso usklajene – tako je tudi v tem primeru. Terminološki slovarji v tem primeru torej priporočajo, naj strokovnjak s področja farmacije, botanike in medicine uporabi termin *metabolit*, strokovnjak s področja mikrobiologije pa *presnovek*.³

Ko razpravljamo o ožji terminološki normi, je treba poudariti, da lahko v splošnem jeziku načeloma brez omejitev uporabljamo izraze *prevalenca*, *razširjenost*, *presnovek* in *metabolit*, medtem ko sta v farmaciji izraza *prevalenca* in *presnovek* odsvetovana kot posledica termi-

2 Tu se pojavlja vprašanje, zakaj so termini, kot je *presnovek*, sploh bili vključeni v pravopisni slovar. Termine je smiselno prikazati v terminoloških slovarjih, tiste, ki so se determinologizirali, pa tudi v opisnem splošnem slovarju.

3 Ker gre v obeh obravnavanih primerih za par terminov, pri katerem je en domačega izvora, drugi pa ne, omenimo, da tujke oz. termini tujega izvora v terminologiji načeloma niso problematični – če gre za že ustaljene termine. Po drugi strani pa je seveda smiselno iskati ustrezen domač izraz, če je proces poimenovanja termina v slovenščini še v zgodnji fazi – zlasti zato, da bi se izognili (vsebinsko) napačnemu prevzemanju iz tujega jezika, ko ima navidez podobna beseda v slovenščini drugačen pomen kot npr. v angleščini. Zapoznele intervencije v imenu jezikovne kulture pa so praviloma nepotrebne, saj otežijo strokovno sporazumevanje. Primer take neuspešne intervencije je poskus (glej Toporišič 1992: 327), da bi se v jezikoslovju namesto ustaljenega termina *termin* uveljavil (*strokovni*) izraz, namesto *terminologije* izrazje, namesto *terminološkega slovarja* pa *izrazijski slovar*. Vseh primerov seveda ne moremo obravnavati enako, upoštevati je treba zlasti rabo v stroki, saj je normiranje smiselno samo, če ima predlog sploh možnost, da se uveljavi.

nološkega dogovora.⁴ Še bolj je ožja terminološka norma očitna takrat, ko isti izraz živi kot termin v stroki in v najširši rabi. Tak primer je recimo *olivno olje* in njegova sopomenka *oljčno olje*. V korpusu Gigafida je razmerje med obema v prid *olivnemu olju* (razmerje je približno 3 : 2), zanimivo pa je stališče agronomske stroke (Inštitut za oljkarstvo, Biotehniška fakulteta Univerze v Ljubljani itd.). Strokovnjaki so se namreč poenotili glede rabe tega termina in se odločili, da bodo uporabljali *oljčno olje* (za plod in drevo pa termin *oljka*). V korpusu, ki je gradivna podlaga za *Terminološki slovar agronomije*, ki nastaja v Sekciji za terminološke slovarje Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU (v nadaljevanju Sekcija za terminološke slovarje), se zveza *olivno olje* sploh ne pojavi – v strokovnih besedilih s tega področja je dosledno rabljen termin *oljčno olje*.⁵ S stališča ožje terminološke norme torej ni težav – ker tako rekoč vsi strokovnjaki uporabljajo termin *oljčno olje*, v terminološki slovar lahko zapišemo, da je v paru *olivno olje* : *oljčno olje* priporočljivo uporabljati *oljčno olje*. Kaj pa splošna, neterminološka raba? Vsekakor si lahko solato doma še vedno zabelimo z *olivnim oljem* – tudi če na etiketi piše *oljčno olje*.

Čeprav ima torej terminologija svoja pravila znotraj posamezih strok,⁶ meje med terminologijo in splošno leksiko niso neprepustne. Z razvojem znanosti in tehnologije se je tudi v splošnem jeziku znašlo veliko terminov in ta proces se bo gotovo nadaljeval tudi v prihodnosti. Zato je pomembno, da so takšni leksemi primerno prikazani tudi v splošnih priročnikih. Če je smiselno, da so pomenski opisi v splošnih priročnikih prilagojeni nespécializiranemu naslovníku (pri čemer lahko tudi odstopajo od terminološke rabe, glej npr. Žagar 2007: 604–606), pa še vedno ostaja odprto vprašanje, kaj storiti v primerih, ko je v stroki izrazito prednosten en termin. Je smiselno na to opozoriti tudi v opisnem splošnem slovarju in celo v pravopisnem slovarju, ki ima v osnovi seveda povsem drugo funkcijo? Čeprav strokovna raba seveda ne more vedno prevladati nad nestrokovno,⁷ pa je verjetno v interesu večine govorcev (torej tudi nestrokovnjakov), da npr. novinarji pri poročanju o strokovnih temah uporabljajo termine, ki so v skladu tudi z ožjo terminološko normo.

.....
4 Več o terminološkem dogovoru v Žagar Karer (2011: 18, 19).

5 Razlog za poenotenje stroke je v tem, da se v slovenski Istri, kjer pridelajo največ oljčnega olja, že od nekdanj uporabljata izraza *oljka* (za drevo in plod) in *oljčno olje*, medtem ko sta izraza *oliva* in *olivno olje* prevzeta iz romanskega prostora. V terminologiji je sicer redko, da bi bila podlaga za terminološki dogovor raba v lokalnem okolju.

6 Kot smo ugotovljali na primeru para *presnovek* in *metabolit*, ta pravila včasih niso usklajena celo med sorodnimi strokami.

7 Dober primer je recimo prej opisani par *olivno olje* in *oljčno olje*. V zvezi s tem je zanimivo opažanje v Mihaljevič (1998: 16, 17), da področni strokovnjaki pogosto mislijo, da je tisto, kar je obvezno v strokovnem jeziku, obvezno tudi v splošnem.

2 Odstopi od pravopisne norme v terminologiji

Ker se terminološka veda ukvarja zlasti s poimenovalno ravnino jezika (pripisovanje izrazov novim pojmom oz. povezovanje že obstoječih izrazov z ustreznim pojmom), smo se doslej ukvarjali z ožjo terminološko normo. Vendar pa nas prav tako zanima, v kolikšni meri so pravila v SP 2001⁸ obvezujoča tudi za terminologijo oz. za rabo v strokovnem jeziku. Lengar Verovnik (2012: 17–25) je pisala o razmerju med pravopisno normo ter normami drugih ved in področij človekovega delovanja, npr. o oznakah gospodarskih družb, pri katerih je okrajšava zapisana stično (tip *d.o.o.*) v *Zakonu o gospodarskih družbah* in *Poslovnem registru* ter o začetnicah pri imenih zdravil, avtomobilskih znamkah, modelih in različicah modelov, pri čemer je opozorila, da je znamke mogoče zaščititi na podlagi *Zakona o intelektualni lastnini* (Lengar Verovnik 2012: 20).⁹ Če gre v primeru znamk (in imen izdelkov) za kompleksno razmerje med lastnimi imeni in občnimi besedami, je primer neskladnosti dveh norm (pravopisne in pravne) v primeru oznak gospodarskih družb soroden problemu, o katerem bomo razpravljali v nadaljevanju. Oznake gospodarskih družb (*d. o. o.*, *d. n. o.*, *d. d.*, *k. d.* ...) namreč v okviru pravne terminologije obravnavamo kot termine, natančneje kot kratične sopomenke daljše oblike terminov (*družba z omejeno odgovornostjo*, *družba z neomejeno odgovornostjo*, *delniška družba*, *komanditna družba* itd.). Tako se pri *Pravnem terminološkem slovarju*, ki nastaja v Sekciji za terminološke slovarje, odpira vprašanje, katero normo upoštevati – pravopisno ali pravno. Ker se izključujeta, se je treba odločiti za eno, pri tem pa ni zanemarljivo dejstvo, da bo imel terminološki slovar po izidu prav tako določen normativni vpliv na rabo teh terminov, torej tudi na način zapisa teh oznak. Odločitev sicer še ni dokončno sprejeta, a je pri terminoloških slovarjih v primerih, ko se raba v strokovnih besedilih razlikuje od tiste v splošnih, praviloma prednostna strokovna raba.

2.1 Stični vezaj, ki ne izraža prirednosti

Pri pripravi *Terminološkega slovarja avtomatike* (TSA 2014) smo se znašli v zadregi glede zapisa zloženih besed, ki so v strokovnih besedilih pogosto zapisane s stičnim vezajem. Stični vezaj po SP 2001 pišemo »med deli zložene besede, ki bi bili v prosti zvezi povezani z in« (§ 413). Vendar pa razmerja med deloma zložene besede pri nekaterih terminih ne moremo nedvoumno interpretirati kot *in*. Nekaj primerov (zaradi lažjega razumevanja razmerja med deli zloženke so navedeni celotni slovarski sestavki):

-
- 8 Strokovna javnost je še vedno aktualni priročnik sicer sprejela precej kritično (glej npr. celotno 2. številko *Slavistične revije leta* 2003). Poleg upravičenih očitkov glede gradivne zastarelosti so umestne tudi ugotovitve o pogostem umanjkanju za uporabnike težavnih položajev rabe in zlasti o sistemskih nedoslednostih, opaznih v pogosto nejasnem razmerju med liberalneje predstavljeno normo v pravopisnih pravilih in slovarskimi rešitvami (Dobrovoljc in Jakop 2011: 21).
 - 9 O problematiki pravopisne obravnave imen zamk industrijskih izdelkov je pisala tudi Dobrovoljc (2009: 3–16 in 2012: 27–39).

ojačevalnik šoba-zaslón -a -- m pnevmatski ali hidravlični ojačevalnik, pri katerem spremenljivo odprtino predstavlja šoba, pred katero je nameščen zaslon, ki s svojo pozicijo določa ojačenje tlaka
ang.: flapper-nozzle amplifier

regulátor vklòp-izklòp -ja -- m → dvòpoložajni regulátor (**dvòpoložajni regulátor** -ega -ja m večpoložajni regulator, pri katerem lahko izhodni signal zavzame eno od dveh vrednosti, ki navadno predstavljata vklop in izklop **S:** on-off regulátor, regulátor vklòp-izklòp
ang.: on-off controller, two-level controller, two-step controller, bang-bang controller)

analógno-digitalni pretvòrnik -ega -a m naprava, ki prevede analogni signal v digitalno obliko **S:** AD-pretvòrnik
ang.: A/D converter, analog-digital converter

vmesnik človek-stròj -a -- m 1. naprava ali programski vmesnik za dvosmerno izmenjavo informacij med operaterjem in sistemom vodenja, ki prikazuje stanje in omogoča posege v delovanje sistema vodenja, npr. operaterski panel, haptični vmesnik, sinoptična plošča, komandni pult, zaslon na dotik **S:** vmesnik HMI

ang.: HMI, human-machine interface, MMI, man-machine interface

2. povezava med robotom in operaterjem preko učne naprave ali osebnega računalnika

ang.: HMI, human-machine interface, MMI, man-machine interface

Pri terminu *ojačevalnik šoba-zaslón* vezaja med sestavino *šoba* in *zaslón* ne moremo interpretirati kot *in*, ampak gre za prostorski odnos (zaslón je nameščen *pred* šobo). V primeru termina *regulátor vklop-izklop* vezaj med sestavinama *vklop* in *izklop* pomeni *ali* (vrednost, ki jo zavzame izhodni signal, je bodisi vklop bodisi izklop, nikakor pa ne more biti oboje hkrati). Vezaj med sestavinama *analogni* in *digitalni* pri terminu *analógno-digitalni pretvòrnik* označuje razmerje *iz – v* in ga prav tako ne moremo interpretirati kot *in*. V primeru *vmesnik človek-stroj* vezaj med sestavinama *človek* in *stroj* pomeni *med*. Morda bi ga lahko interpretirali tudi z razmerjem *od – do* (zapis s stičnim pomišljajem, tip *raketa zemlja-zrak*), vendar je v strokovni rabi ta zapis zelo redek. Večkrat se v strokovnih besedilih pojavijo tudi drugi (še manj ustrezni) zapisi, npr. *vmesnik človek stroj* in *vmesnik človek/stroj*. Podobno je tudi pri terminu *analógno-digitalni pretvòrnik*, ki je v strokovnih besedilih večkrat zapisan tudi kot *analógno digitalni pretvòrnik* in *analógno/digitalni pretvòrnik*, kar pomeni, da zapis pri takih terminih v rabi ni enoten in strokovnjakom povzroča težave.

Osnovna težava pri tem tipu terminov je, da je bila pri prevzemanju iz angleščine prenesena celotna (besedotvorna) struktura – tako se je stični vezaj pojavil v položajih, ki v slovenščini sistemsko niso predvideni, torej za povezovanje delov zložene besede, ki v prosti zvezi ne bi bili povezani z *in*, kot to predvideva SP 2001. Za mnenje glede dopustnosti pisanja stičnega vezaja v teh primerih smo prosili tudi Pravopisno komisijo pri SAZU, ki je v svojem odgovoru (18. 9. 2014) ugotovila, »da vezaj v navedenih primerih res označuje tudi druga pomenska razmerja, ne le vezalnosti, a so ta v prirednem odnosu, zato je smiselno ohraniti vezaj kot že uveljavljeno

ločilo v terminologiji tega področja [...]«. Ker pa avtomatika gotovo ni edina veda, v kateri se pojavlja ta tip terminov, bi bilo smiselno premisliti o razširitvi nabora razmerij med deli zložene besede, ki jih lahko izraža vezaj.

2.2 Neustrezen izgovor nekaterih izlastnoimenskih terminov

Drugi primer, na katerega želimo opozoriti, je izgovor nekaterih terminov, ki ni v skladu s pravili, zapisanimi v SP 2001, konkretno v preglednicah, ki navajajo tudi glasovne ustreznike za tuje glasove v besedah, ki v pisavi niso podomačene. Ker je v terminoloških slovarjih, ki nastajajo v Sekciji za terminološke slovarje, naveden tudi izgovor termina, kadar ta ni samoumeven iz zapisa, se včasih pojavi težava, da prevladujoči izgovor v stroki ni ustrezen – pri tem gre praviloma za prevzeto izrazje. Pri delu za TSA se je izoblikovala skupina terminov, ki vsebujejo sestavino iz (vsaj enega) lastnega imena, natančneje iz tujega osebnega lastnega imena (zlasti priimka), npr. *McMillanova kanonična oblika*, *Pitotova cev*, *Heavisidova funkcija*, *Eulerjevi koti*, *Kalmanova dekompozicija*, *model Takagi-Sugeno*, *modificirani Routhov stabilnostni kriterij*, *Piranijev merilnik*, *Venturijeva cev*, *Luenbergerjev opazovalnik* ... Ta poimenovalni način je v avtomatiki relativno pogost in večino takih terminov strokovnjaki sicer izgovarjajo ustrezno. Izstopa pa skupina terminov, pri kateri je v stroki ustaljen neustrezen izgovor. Sestavino *Nyquistov* v terminu *Nyquistov diagram* (pa tudi v terminih *Nyquistova frekvenca*, *Nyquistova hitrost*, *Nyquistova krivulja*, *Nyquistov stabilnostni kriterij* in *Nyquist-Shannonov teorem*) strokovnjaki tako rekoč brez izjeme izgovarjajo [nájkvistov] in ne [níkvistov], kot bi bilo ustrezno glede na pravila o izgovoru tujih črk, saj je bil Harry Nyquist, po katerem se diagram imenuje, Šved in ne Američan.

Naštejmo še nekaj sorodnih primerov. Hendrik Wade Bode je bil ameriški inženir (sicer nizozemskih korenin), zato bi bil ustrezen izgovor prve sestavine termina *Bodejev diagram*, ki se imenuje po njem, [bóudijev] in ne [bódejev], kot ga izgovarjajo slovenski strokovnjaki. Gaspard-Gustave Coriolis je bil francoski matematik in inženir, zato bi bil ustrezen izgovor prve sestavine termina *Coriolisov merilnik gostote* [koriolísov] in ne [koriólisov], kot je običajno v stroki. Prva sestavina v terminu *Denavit-Hartenbergov zapis* se nanaša na Francoza Jacquesa Denavita in Američana Richarda S. Hartenberga, kar pomeni, da bi bil ustrezen izgovor [denavíhártembergov] in ne [dénavithártembergov], kot jo izgovarjajo strokovnjaki. Po drugi strani pa strokovnjaki drugo sestavino v terminu *metoda Ziegler-Nichols* izgovarjajo [cíglernícols] in ne [zíglernícols], kot bi bilo ustrezno – glede na to, da sta bila oba inženirja (tj. John G. Ziegler in Nathaniel B. Nichols), po katerih se metoda imenuje, Američana.

Težave z ustreznim izgovorom se pojavljajo zlasti pri priimkih raziskovalcev in inženirjev francoskega in nemškega izvora, še posebej takrat, kadar so ti delovali v angleškem govornem prostoru. Pri tem je treba poudariti, da pravopisna pravila v tem primeru niso dvoumna ali neustrezna, ampak na neustrezno rabo vplivajo zunajjezikovne okoliščine, torej nepoznavanje narodnosti človeka, po katerem je pojem poimenovan. Zadrega, na katero opozarjamo, je

zanimiva tudi zato, ker kaže, da si strokovnjaki termine zapomnijo kot oznako pojma, motivacija, iz katere je poimenovanje nastalo, pa jih pravzaprav ne zanima.¹⁰ Zato lastna imena (v našem primeru priimke) neredko izgovarjajo neustrezno.¹¹

Bi glede na pogostost in ustaljenost neustreznih izgovorov izlastnoimenskih sestavin pri nekaterih terminih lahko trdili, da je za stroko pravzaprav normativen »napačen« izgovor? Verjetno v tem primeru hodimo po tankem robu med zdravorazumsko logiko, da bi morala terminologija v takih primerih upoštevati pravila, ki veljajo za izgovor tujih lastnih imen, in ustaljeno rabo v stroki (nekateri od teh terminov se uporabljajo že več desetletij), ki bi jo bilo verjetno zelo težko spremeniti.

Sklep

V prispevku nas je zanimalo, v kolikšni meri je pravopis normativen za terminologijo. V prvem delu smo razpravljali o ožji terminološki normativnosti, torej o normativnosti, ki se nanaša na raven izbire ustreznega termina za posamezni pojem – tipično gre za primere, ko je v stroki en termin priporočen, drugi pa odsvetovan, pri čemer ni nujno, da to velja tudi za rabo v splošnem jeziku. Vendar pa je treba opozoriti, da so lahko prevelika odstopanja od strokovno ustrezne terminologije problematična tudi v splošnem jeziku. Z razvojem znanosti in tehnologije se tudi v splošni jezik prebijajo termini, ki so prej živeli le znotraj terminološkega sistema neke stroke. Z uporabo ustreznega termina, torej takega, ki je v skladu z ožjo terminološko normo, je tudi nestrokovno besedilo bolj verodostojno.

V drugem delu so nas zanimali ustaljeni odstopi od pravopisne norme v terminologiji. Na vprašanje, ali bi morala terminološka raba absolutno slediti pravopisni normi, seveda ni mogoče odgovoriti nedvoumno. Bi bilo v primerih, ko raba v stroki (ali več strokah) odstopa od pravopisnih pravil, smiselno prilagoditi oz. razširiti pravopisna pravila? In kaj storiti v primerih, ko so pravila jasna in neproblematična, a je raba neustrezna zaradi zunajjezikovnih okoliščin? Vsekakor to ostaja izziv za normativistiko in tudi za terminologijo.

10 To potrjujejo tudi ugotovitve Košmrlj - Levačič (1998: 143): »Prvotna izimenska motivacija za nastanek strokovnega izraza ali njegovega dela praviloma ni tudi sestavina takega izraza. To se kaže med drugim v tem, da v razlagah teh izrazov največkrat ne najdemo pojasnila o motivacijski podstavi, ki je s stališča rabe in funkcije izraza obrobni, nepomembni element.«

11 V zvezi z izlastnoimenskimi termini opozarjamo še na težave z obliko terminov s sestavino iz ženskega priimka (tip *Apgarjeva lestvica*, poimenovana po Virginiji Apgar, ali *Montessorijeva metoda*, poimenovana po Mariji Montessori) in terminov s sestavino iz ženskega in moškega priimka (tip *Cochrane-Piazzesijina mera*, poimenovana po Johnu Cochranu in Monici Piazzesi) – več o tem v odgovorih v *Jezikovni svetovalnici* Inštituta za slovenski jezik FR ZRC SAZU (<<http://isjfr.zrc-sazu.si/sl/svetovalnica/moznosti-zapisa-zvez-apgarjeva-lestvica-in-metoda-marije-montessori>> in <<http://isjfr.zrc-sazu.si/sl/svetovalnica/tvorba-pridevnika-iz-priredno-zlozenih-imen-moskega-in-zenskega>>).

Literatura in viri

- BERGENHOLTZ, Henning, TARP, Sven, 1995: *Manual of specialized lexicography*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins publishing company.
- BTS 2011 = *Botanični terminološki slovar* (ur. Franc Batič idr.). Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU (izd.) – Založba ZRC (zal.).
- DOBROVOLJC, Helena, JAKOP, Nataša, 2011: *Sodobni pravopisni priročnik med normo in predpisom*. Ljubljana: Založba ZRC.
- DOBROVOLJC, Helena, 2009: Pravopisna obravnava znamk in industrijskih izdelkov ter posledice spreminjanja njihovih lastnoimenskih funkcij. *Jezik in slovnost* 54/6. 3–16.
- , 2012: Pisanje imen izdelkov in znamk. Nataša Jakop in Helena Dobrovoljc (ur.): *Pravopisna stikanja: Razprave o pravopisnih vprašanjih*. Ljubljana: Založba ZRC. 27–39.
- FTS 2011 = *Farmacevtski terminološki slovar* (ur. Marjeta Humar idr.). Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU (izd.) – Založba ZRC (zal.).
- Gigafida = <<http://www.gigafida.net>>
- GORJANC, Vojko, 2003: Objektiviziran pogled na jezik in Slovenski pravopis. *Slavistična revija* 51/2. 131–134.
- JEMEC TOMAZIN, Mateja, 2012: Terminologija v slovenskem pravopisu. Nataša Jakop in Helena Dobrovoljc (ur.): *Pravopisna stikanja: Razprave o pravopisnih vprašanjih*. Ljubljana: Založba ZRC. 213–220.
- Jezikovna svetovalnica* = Jezikovna svetovalnica Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. <<http://isjfr.zrc-sazu.si/sl/svetovalnica>>
- KOŠMRLJ - LEVAČIČ, Borislava, 1998: Izimensko strokovno izrazje. Marjeta Humar (ur.): *Slovensko naravoslovno-tehnično izrazje: Zbornik referatov s Posvetovanja o slovenskem naravoslovno-tehničnem izrazju*. Ljubljana: Založba ZRC. 139–146.
- LENGAR VEROVNIK, Tina, 2012: Pravopisna norma proti normam drugih ved in področij človekovega delovanja, ravnanja. Nataša Jakop in Helena Dobrovoljc (ur.): *Pravopisna stikanja: Razprave o pravopisnih vprašanjih*. Ljubljana: Založba ZRC. 17–25.
- LOGAR, Nataša, 2003: Računalniško izrazje v Slovenskem pravopisu 2001. *Slavistična revija* 51/2. 135–138.
- MIHALJEVIĆ, Milica, 1998: *Terminološki priručnik*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- MS 2013 = *Mikrobiološki slovar* (ur. Darja Keše idr.). Ljubljana: Slovensko mikrobiološko društvo (izd.) – Amebis d. o. o. (zal.). <<http://www.termania.net/slovarji/96/mikrobioloski-slovar>>
- SMS 2012 = *Slovenski medicinski slovar* (ur. Miroslav Kališnik idr.). Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Medicinska fakulteta (izd.) – Amebis d. o. o. (zal.). <<http://www.termania.net/slovarji/95/slovenski-medicinski-slovar>>
- SP 2001 = *Slovenski pravopis*, 2001. Jože Toporišič idr. Ljubljana: SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU (izd.) – Založba ZRC (zal.).
- TOPORIŠIČ, Jože 1992: *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- TSA 2014 = *Terminološki slovar avtomatike* (Rihard Karba idr.). Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU in Društvo avtomatikov Slovenije (izd.) – Založba ZRC (zal.).
- ŽAGAR, Mojca 2007: Determinologizacija v splošnih in terminoloških slovarjih. Irena Orel (ur.): *Razvoj slovenskega strokovnega jezika* (Obdobja 24). Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 599–609.
- ŽAGAR KARER, Mojca 2011: *Terminologija med slovarjem in besedilom: Analiza elektrotehniške terminologije*. Ljubljana: Založba ZRC (Zbirka Linguistica et philologica 26).